

ması gibi dünyevî sıkıntılara sebep olacağı belirtilmektedir (en-Nahl 16/112; Sebe' 34/17).

Hadislerde nankörlük konusu daha çok insanların yaptığı iyiliklere teşekkür etmenin önemi bağlamında ele alınmaktadır. Bu hadislerden birinin meâli şöyledir: "Aza şükretmeyen çoğa da şükretmez; insanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez. Allah'ın nimetini her zaman anmak şükür, bunu terketmek ise nankörlüktür; toplulukta rahmet, tefrikada âfet vardır" (Müsned, IV, 278, 375; Ebû Dâvûd, "Edeb", 11; Tirmizî, "Birr", 35). İbnü'l-Esîr'e göre bu hadisin, "İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez" anlamındaki bölümü, "Kişi insanların iyiliğine teşekkür etmek yerine nankörce davranırsa Allah da onun şükürünü kabul etmez" demektir. Aynı hadis, insanların yaptığı iyiliklere karşı teşekkür etmemeyi alışkanlık haline getirenlerin Allah'ın nimetlerine karşı da nankörce davranıp şükür borçlarını terkedecekleri veya insanlara teşekkür etmeyenlerin Allah'a şükretmemiş sayılacağı şeklinde de açıklanmıştır (en-Nihâye, II, 493-494).

Ahlâk kitaplarında şükürle ilgili bölümlerde nankörlük konusu üzerinde de durulur. Mâverdî, kendisine iyilik yapılan bir kimsenin ahlâkî olarak borçlu durumuna düşmüş sayılacağını belirterek onun mümkünse buna iyilikle karşılık vermesinin, değilse iyilik sahibine teşekkür edip iyilik severliğini çevreye yaymasının gerekli olduğunu ifade eder (Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn, s. 205, 207). Konuyu yine şükür bahsinde ve felsefî-tasavvufî boyutuyla Allah-kul ilişkisi açısından ele alan Gazzâlî'ye göre şükür Allah'ın verdiği nimeti O'nun hoşnut olacağı şekilde, nankörlük ise razı olmadığı yollarda harcamaktır. Gazzâlî, bir nimeti yaratılış gayesinin dışında ve ilâhî iradeye aykırı olarak kullanan kimsenin Allah'ın nimetine karşı nankörlük etmiş sayılacağını belirtir. Buna göre bir ağacın da-

lını gereksiz yere kesen kimse dahi bir canlıya kıydığı ve insanların faydalanması için yaratılan nesneye zarar verdiği için nimete nankörlük etmiş sayılır (İhyâ', IV, 94). Gazzâlî, "Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem verici bir azapla müjdele!" meâlindeki âyete (et-Tevbe 9/34) dayanarak Allah'ın, tedavülde tutulmak suretiyle insanların ihtiyaçlarını karşılamakta kullanılması için yarattığı parayı, altın ve gümüşü ilâhî hükümlere aykırı şekilde kullanmanın veya kulların ona ihtiyacı varken tedavülden çekip saklamanın nimete ve sahibine karşı nankörlük olduğunu ifade etmekte ve bu davranışı hâkimi bir yere hapsederek adaleti engellemeye benzetmektedir (a.g.e., IV, 90-92, 95; ayrıca bk. ŞÜKÜR).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "kfr" md.; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, II, 493-494; *Lisânü'l-Arab*, "kfr" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "kfr" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "kfr", "şkr" md.leri; *Müsned*, I, 298, 359; IV, 278, 375; Buhârî, "Nikâh", 88; Ebû Dâvûd, "Edeb", 11; Tirmizî, "Birr", 35; Mâverdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, Beyrut 1398/1978, s. 205-208; Gazzâlî, *İhyâ'*, IV, 90-95; Şemseddin İbn Müflih, *el-Âdâbü's-şer'iyye ve'l-minehu'l-mer'iyye*, Kahire, ts. (Müessesetü Kurtuba), I, 313; Şemseddin el-Kirmânî, *el-Kevâkibü'd-derrâi fi şerhi Şahîhi'l-Buhârî*, Beyrut 1401/1981, I, 134; T. İzutsu, *Kur'an'da Dini ve Ahlakî Kavramlar* (trc. Selâhattin Ayaz), İstanbul, ts. (Pinar Yayınları), s. 165-172. MUSTAFA ÇAĞRICI

NAPOLİ

İtalya'nın güneybatısında tarihî bir liman şehri.

İtalya'nın Tiren denizi sahiliinde aynı adı taşıyan körfezin kuzey kısmında kurulmuş tarihî bir şehir ve Campania bölgesindeki idarî birimin merkezidir. Şehir, Vezüv yarımadığı ile Campi Flegrei arasındaki tepeler üzerine ve bu tepelerle sahil arasındaki düzlükte yayılmıştır. Günümüzde tarihî ve

kültürel zenginlikleriyle güzel sanatlar ve özellikle turizm alanında ülkenin önde gelen şehirleri arasında yer alır.

Antik kaynaklar Napoli'nin bir Yunan kolonisi olarak ortaya çıktığı üzerinde durur. Atina'dan gelenlerce yoğun biçimde iskân edilen bu koloni (Parthenope / Palaepolis) daha sonra Neapolis (yeni şehir) adıyla anıldı. Milâttan önce IV. yüzyılda Romalılar'ın eline geçince önce IV. yüzyılda Romalılar'ın eline geçince önce IV. yüzyılda Romalılar'ın eline geçince önce IV. yüzyılda Romalılar'ın eline geldi, birçok Roma imparatoru burada oturdu. VI. yüzyılda Bizans idaresi altına girdi. VIII. yüzyılda şehir kendi idaresini kurdu. Normanlar Güney İtalya'ya hâkim olunca Napoli onların etkisi altına girdi. Bundan önce İslâm ordularının bölgeye yönelik faaliyetleri şehri tehdit altında bırakmıştı. Normanlar, Güney İtalya'da hâkim oldukları yerleri birleştirip Sicilya ve Apulia Krallığı'nı kurdular (1139). Daha sonra krallık başka hânedanların eline geçti. Burası Angioio hânedanına mensup Carlo tarafından krallığın merkezi yapılmıştı.

Napoli, İtalya yarımadasında İslâm ve Türk âlemiyle en faal temas içindeki şehirler arasında bulunur. IX. yüzyıldan itibaren başlayan ilişkiler pek çok tarihî olayın cereyan etmesine yol açmıştır. Sicilya adasını ele geçiren müslümanlar İtalya yarımadasındaki bazı yerlerde etkili olsalar da Napoli üzerinde doğrudan bir hâkimiyet kuramadılar. Bununla beraber etrafındaki yerleşim merkezlerine yapılan akınlar sırasında ticarî ilişkiler de ilerledi.

Napoli Krallığı Levant ticaretiyle ilgilendi ve Mısır ile ticarî bağ kurdu. İskenderiye'de bir ticaret bürosu mevcuttu. Napoli Krallığı, Bizans ve Anadolu'daki Türk beylikleriyle temas kurmakta gecikti. Osmanlı Devleti'yle olan ilişkiler Yıldırım Bayezid döneminde başlar. XIV. yüzyılın sonlarına doğru Napolililer'in Bursa'da kendilerine ait bir deposu ve ticaret merkezi bulunduğu bilinmektedir. Ancak bu ticaret sınırlı kaldı. Kral Alfonso 1442'de Sicilya ve Napoli'yi birleştiren (Sicilyateyn / iki Sicilya krallığı) Arnavutluk ve Adriyatik sahillerine kadar ulaşan Türkler'e karşı harekete geçme ihtiyacı hissetti. Daha önce 1436'da bir Türk elçisinin Napoli'ye geldiği tesbit edilmektedir. Napoli ile olan ilişkiler, İskender Bey tarafından başlatılan isyan sebebiyle Arnavutluk kesiminde yoğun bir siyasî çatışmaya dönüştü. İskender Bey memleketinden ayrıldıktan sonra Napoli Krallığı'nın himayesine girdi. İstanbul'un fethi sırasında başta devrin papası V. Nicolò tarafından kurulması istenen koalisyonlara katılması için teşvik edildiye de Napoli tahtında bulunan Aragona hânedarı

Napoli'den bir görünüş

NAPOLİ

nından V. Alfonso, verdiği sözlü vaadlere rağmen komşu devletlerle olan savaşları sebep göstererek bu ittifaka katılmadı. Hümanizm devrinin ileri gelen aydınlarından N. Sagundino, Fâtihten Sultan Mehmed'in çok ayrıntılı bir tasvirini bu kralın teşvikiyle kaleme aldı. Fâtihten, 1480'de İtalya istikametinde yapmak istediği büyük fetih siyasetinin ilk aşamasında Adriyatik denizi üzerinde en uygun yer olan Otranto şehrine asker çıkardığında İtalya'daki devletlerin kurmak istedikleri ittifaka Napoli de katılmak istedi, fakat böyle bir ittifak gerçekleşmedi. İtalya yarımadasındaki çeşitli devletleri yanına almak isteyen Fâtihten bir barış girişiminde bulunup dönemin kralı olan Ferrante'yi yanına çekti. II. Bayezid zamanında 1482-1485 yıllarında bir dizi diplomatik yazışma yapıldı ve antlaşmalar imzalandı; bu temaslar sırasında 1494'te bir Osmanlı elçilik heyeti Napoli'yi ziyaret etti; ancak sürekli bir münasebet kurulamadı. Cem Sultan, Avrupa'da geçirdiği uzun bir maceradan sonra Roma'dan ayrılıp gittiği Napoli şehrinde Castel Capuana'da vefat etti ve cenazesi bir süre burada kaldı. XVI. yüzyılın başlarında Napoli dünyanın altı büyük şehri arasında sayılıyordu (diğerleri İstanbul, Paris, Venedik, Milano ve Lizbon; Lavedan, s. 198). Osmanlı-Napoli ilişkilerinin bu tarihten sonrasına ait belgeler henüz tam anlamıyla incelenmemiş olmakla birlikte Napolili tüccarların başka devlet bayrağı altında (meselâ Cenova Cumhuriyeti) Osmanlı ülkesiyle ticareti devam ettirdiği bilinmektedir.

Osmanlı coğrafya literatüründe Napoli, Anabolu şeklinde anılır. Pîri Reis, bu yöre hakkında edindiği mâlûmatı eserine alıp Mora'daki Anabolu'dan ayırt etmek üzere "Pulya Anabolusu" dediği bu şehrin İspanya kralına tâbi olduğunu, sanat eserlerinin ve insanların güzelliğe emsal teşkil et-

tiğini yazıp günümüzde bile Napoli'nin çok beğenilen içme suyundan söz eder. XVI. yüzyılda Napoli'nin Garp ocaklarına bağlı denizciler tarafından tehdit edildiği (İtalyan kaynaklarındaki Barbareschi veya Magrebini) ve hemen civarında bulunan yerleşim merkezlerinden Sorrento'ya 1558'de bir sefer yapıldığı bilinmektedir. XVII. yüzyılda da Napoli civarına yönelik akınlar devam etmiştir.

Napoli Fransa ve İspanya'da hâkim olan devletlerin etkisi altında uzun süren bir bağımlılık döneminin ardından 1734'te, istiklâline kavuşup devlet merkezi olunca komşuları ve güçlü devletlerle, bu arada yeniden Osmanlı Devleti'yle siyasî münasebet kuruldu. 1740'ta İstanbul'a gelen Napoli elçisi bir antlaşma elde etti ve 1741 yılında Osmanlı Devleti karşılık olarak Küçük Hüseyin Efendi'yi Napoli şehrine gönderdi. Büyük bir merasimle şehre giren elçi civardaki yerleri ziyaret etti, devrin meşhur ressamı Bonito bu elçinin bir portresini yaptı. Daha sonra da Napoli'den İstanbul'a seçkin kişiler elçi olarak gönderildi. Osmanlı kaynaklarında Sardinya Krallığı, Sicilya Krallığı, Sicilyateyn (Due Sicilie: İki Sicilya) diye geçen bu devlet Kuzey Afrika'daki Garp ocakları ile süregelen temaslarını XVIII. yüzyılda devam ettirdi. Osmanlı Devleti ile olan siyasî, ticarî ve kültürel temas da sürdü. Sonraki yıllarda üç yeni ahidnâme ve bir telgraf antlaşması yapıldı.

Türk ve İslâm âlemiyle olan ilişkiler önce tıp alanında başladı ve sonraları güzel sanat, edebiyat, halk şiiri, resim alanında etkili oldu. Napoli lehçesi diye tanınan mahallî konuşma diline Arapça ve Türkçe kelimeler girdi. Tiyatro eserlerinde ve opera librettolarında Türk kavramı sıkça yer aldı. Gemicilerin sürekli temasları ve ticarî ilişkiler, bazı Napolili araştırmacıları Türk

dilini öğrenmeye ve dil bilgisi kitapları kaleme almaya yöneltti. Bunlar arasında Pietro Ferraguto, Giovanni Battista Montalbano, Antonio Mascis tarafından yazılan eserler yazma olarak kaldıkları için ilim dünyasında hak ettikleri alâkayı görmeyip ancak sınırlı sayıdaki dilciler (Bombaci, Gallotta vb.) tarafından incelendi. Şehir merkezindeki Istituto Universitario Orientale, XVIII. yüzyılda Collegio dei Cinesi adıyla tesis edilmiş olan merkezin devamı olup burada Doğu dünyası üzerine incelemeler yanında Arap dili ve edebiyatı, İran dili ve edebiyatı çalışmaları yapılmıştır. Türkçe ise Luigi Bonelli'nin ısrarlı tutumu neticesinde XIX. yüzyılda programa alınmıştır. II. Dünya Savaşı'nda ağır şekilde bombalanarak tahribata uğrayan Napoli yeniden inşa edilmiş ve tarihi görünümü yanında bugünkü modern çehresini kazanmıştır. Şehirde en dikkat çekici eser Napoli katedralidir (1294-1323). Günümüzde bir sanayi, sanat, kültür ve malî merkez durumundaki şehrin nüfusu 993.386'dır (2005).

BİBLİYOGRAFYA :

Anonim, *Relazione della venuta di Haqi Hussein Effendi inviato straordinario della Porta Ottomana e della pubblica udiencia, che ha avuto dal Re nostro signore il giorno 18 Settembre 1741*, Napoli 1741; P. Lavedan, *Géographie des villes*, Paris 1959, s. 198; S. Bono, *I Corsari Barbareschi*, Torino 1964, tür.yer.; U. Scerrato, *Arte islamica a Napoli*, Napoli 1968; A. di Vittorio, *Il Commercio tra Levante Ottomano e Napoli nel secolo XVIII*, Napoli 1979; G. Celentano - C. S. Cerqua, "I Manoscritti di medicina araba dell'Istituto Orientale di Napoli", *Studi in onore di Francesco Gabrieli nel suo ottantesimo compleanno*, Roma 1984, I, 211-236; G. Curatola, "L'immagine del turco nel presepe napoletano del 700", *La conoscenza dell'Asia e dell'Africa in Italia nei secoli XVIII e XIX*, Napoli 1984, I/2, s. 749-765, ek 63; A. Gallotta, "I Manoscritti turchi della Biblioteca 'Vittorio Emanuele III' di Napoli", a.e., II/1, s. 141-175; a.mlf., "Le relazioni tra l'Impero Ottomano e Napoli", *Atti del convegno sul tema: Presenza araba e islamica in Campania (Napoli-Caserta, 22-25 novembre 1989)*, Napoli 1992, s. 323-335; a.mlf., "The Turks in Italy", *Ciêpo Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi VII. Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1994, s. 73-79; Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, İstanbul 1990, I, 313-316; a.mlf., "Osmanlı İmparatorluğu ile İki Sicilya Krallığı Arasındaki Ticaretle İlgili Gümrük Defterleri", *TTK Belgeleri*, IV/7-8 (1967), s. 79-167; S. Baldi, "Presenza linguistica nel dialetto napoletano", *Atti del convegno sul tema: Presenza araba e islamica in Campania (Napoli-Caserta, 22-25 novembre 1989)*, Napoli 1992, s. 35-54; A. Bozzo, "A proposito di alcuni documenti in arabo dell' Archivio di Stato di Napoli: Osservazioni sulla diplomazia nordafricana di Ferdinando IV di Borbone (1787-1793)", a.e., s. 127-147; F. Cresti, "Corsari turchi e barbareschi contro Napoli: Il sistema di difesa delle coste napoletane, con particolare rife-

Napoli
Kalesi -
İtalya

rimento ai secoli XVI-XIX", a.e., s. 209-221; C. S. Cerqua, "La missione a Napoli nel 1782 della ambasciatore marocchino Muhammed İbn Utman al-Miknasi", a.e., s. 491-499; F. Russo, *Guerra di corsa ragguglio storico sulle principali incursioni turco-barbaresche in Italia e sulla sorte dei deportati tra il secolo XVI ed il XIX secolo*, Roma 1997, s. 42-285; E. Lo Sardo, *Tra Greci e i Turchi*, Roma 1999, s. 71-73, 233-243; M. Pezzi, *Aspettando la pace. L'Impero Ottomano nei documenti diplomatici napoletani (1806-1812)*, Cosenza 2002; J. L. Bacqué-Grammont, "L'armée de Charles VIII partant pour Naples d'après rapport ottoman", *Europa e Islam tra i secoli XIV e XVI: Europe and Islam between 14th and 16th centuries*, Napoli 2002, II, 581-619; E. Serrao, "La descrizione di Napoli nel Kitâbi Bahriyye di Piri Re'is", *Turcica et Islamica: Studi in memoria di Aldo Gallotta*, Napoli 2003, II, 909-940; *Muâhedât Mecmuası*, II, İstanbul 1294, s. 55-95; A. Otetea, "L'établissement de la légation napolitaine à Constantinople (1740)", *Bulletin de la section historique*, XV, Bucarest 1929, s. 53-72; Nahit Sırrı, "İstanbul'da Sicilye'teyn Elçileri", *TTEM*, yeni seri I/3 (1930), s. 67-72; İ. Hakkı Unzuçarşılı, "Otranto'nun Zaptından Sonra Napoli Kralı ile Dostluk Görüşmeleri", *TTK Belleten*, XXV/100 (1961), s. 595-608; F. Barbagallo, "Discussioni e progetti sul commercio tra Napoli e Costantinopoli nel 700", *Nuova Rivista Storica*, LXXXIII/2 (1971), s. 264-296; Tayyib Gökbilgin, "Napoli Kralı Tarafından II. Bayezid ve Ahmed Paşa (Gedik)'ya Gönderilen Mektupların Türkçe Suretleri ve İlgili İki Mektup", *POF*, sy. 22-23 (1972-73), s. 33-59; Semavi Eyice, "Bir Türk Elçisinin Portresi", *TTK Belleten*, XLI/163 (1977), s. 555-563.

MAHMUT H. ŞAKİROĞLU

NÂR (نَار)

**Kur'an'da ve hadislerde
daha çok cehennem ateşini
ifade etmek için
kullanılan bir kavram.**

Sözlükte "ışıklı ve aydınlık olmak" anlamındaki *nev'r* kökünden türemiş bir isimdir. Râgıb el-İsfahânî nârın gözle görülen alev, mutlak mânada ısı, cehennem ateşi ve savaş ateşi gibi kısımlara ayrıldığını belirtir ve bunlar için Kur'an'dan örnekler verir. Ayrıca nâr ile nûrun aynı kökten geldiğini ve birbirinin yerine kullanılabilirliğini söyler. Nâr insanların dünya hayatı, nûr ise âhiret hayatı için faydalıdır (*el-Müfredât*, "nvr" md.). Nârın mecazi olarak "akıl, re'y ve görüş" anlamına geldiği de ifade edilmiş ve bunun için Hz. Peygamber'den rivayet edilen, "Müşrikin re'y ve görüşüne başvurmayın" meâlindeki hadiste (*Müşned*, III, 99; a.e. [Arnaût], XIX, 18-19; Nesâî, "Zinet", 51) yer alan nâr kelimesi örnek gösterilmiştir.

Nâr kelimesi Kur'an-ı Kerim'de 145 yerde geçmekte olup 118 yerde cehennem-

deki ateşi ifade etmektedir. Bunlardan on iki âyette nâr izâfet terkibi (azâbü'n-nâr) veya başka şekillerde azap kelimesiyle ilişkili içindedir, dokuz âyette de "nâr-ı cehennem" terkibi yer almıştır (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "nvr" md.). Kur'an'da dünyevî ateş mânasında yirmi yedi yerde geçen nârın kullanılışları içinde kurbanı yakıp edecek ateş (Âl-i İmrân 3/183), savaş çıkarmak amacıyla tutuşturulan ateş veya fitne (el-Mâide 5/64), ilâhî kudretin tecellisi olarak yukarıdan gönderilen alev (er-Rahmân 55/35), Hz. İbrâhim'i yakmayan ateş (el-Enbiyâ 21/69; el-Ankebût 29/24) ve Hz. Mûsâ'nın Sinâ'da gördüğü ateş (Tâhâ 20/10; en-Neml 27/7-8; el-Kasas 28/29) zikredilir. Hadis kaynaklarında nâr Kur'an'daki anlamına paralel biçimde birçok yerde tekarlanmaktadır. Wensinck'in eserinde nârın zikredildiği kaynaklar otuz altı sütunluk bir yer işgal etmiştir (*el-Mu'cem*, VII, 20-38).

Câhiz'den itibaren nârın Câhiliye Arapları'ndaki konumu üzerinde durulmuştur. Câhiz, kelimenin Kur'an'daki kullanımına temas ettikten sonra onun insan hayatının ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bu yönüyle ilâhî nimetlerden birini teşkil ettiğini belirtmiştir. Allah zulüm ve azgınlıkları ileri boyutlara varan, insan onurunu hiçe sayıp toplumun huzurunu bozan geçmiş milletleri su, rüzgâr ve taşlarla helâk ettiği halde ateşle cezalandırmamış, Hz. Peygamber de âhirette Cenâb-ı Hakk'a mahsus olan bu ceza şeklinin dünyada savaşta bile uygulanmasını yasaklamıştır (Buhârî, "Cihâd", 107, 149; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 113, "Edeb", 164). Câhiz'e göre cehennem azabının ateşle olmasının asıl amacı sırf insanları yakmak değil dünyada kötülük işlemelerine engel olmak için güçlü bir müeyyide sağlamaktır (*Kitâbü'l-Hayevân*, IV, 461-464).

Nârın Câhiliye Arapları'nın kültüründeki yeri bu kelime ile oluşturulan terkiplerin ve ilgili eserlerin incelenmesinden anlaşılmaktadır. Bu konuda çalışma yapan Tefîk Fehd, ateş türlerini Kur'an'da yer alanlarla birlikte yirmi dokuza kadar çıkarmaktadır. Yağmur duası ateşi, antlaşma ateşi, misafir ateşi, selâmet ve esenlik ateşi, savaş ateşi, gulyabani ateşi bunlar arasında yer alır (*EI²* [İng.], VII, 957-960). Ateşin dinî inançlar alanında da önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Câhiz ateşin İsrâiloğulları'nca da yüceltildiğini söyler; çünkü ateş, kesilen kurbanı yakmak suretiyle kulun iyi niyet ve ihlâsını kanıtlayan bir vasıta kabul ediliyordu (*Kitâbü'l-Hayevân*, V, 120; ayrıca bk. ATEŞ; AZAP; CEHENNEM).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "nvr" md.; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, "nvr" md.; *Tâcü'l-arûs*, "nvr" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, VII, 20-38; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "nvr" md.; *Müşned*, III, 99; a.e. (Arnaût), XIX, 18-19; Buhârî, "Cihâd", 107, 149; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 113, "Edeb", 164; Nesâî, "Zinet", 51; Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân*, IV, 461-492; V, 60-66, 69-70, 71, 120, 123, 133-136; Âmilî, *el-Keşkül*, I, 384-385; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VI, 696-701; T. Fahd, "Nâr", *EI²* (İng.), VII, 957-960.

BEKİR TOPALOĞLU

NARDA

**Yunanistan'ın
Epir bölgesinde günümüzde
Arta adıyla bilinen tarihî bir şehir.**

Yunanistan'ın batısında Narda (Arta) körfezinin kuzeyindeki delta düzlüğüyle dağlık alanın sınırında Arakthos (Narda) nehrinin sol kenarında denize 16 km. mesafede yer alır. Eski adı Ambrakia (Ambpakkia) olup milâttan önce VII. yüzyılda Korint (Corinth) şehri tiranı Kypselos'un oğlu Gorgeş tarafından kuruldu. Milâttan önce 297'de Epir Kralı Pyrhos burayı ülkesine merkez yaparak sanat değeri olan binalar inşa ettirdi. Milâttan önce 189'da Romalılar'ın eline geçmesi üzerine şehirdeki önemli sanat eserleri Roma'ya götürüldü. XII. yüzyılda Bizans döneminde yeniden tahkim edilen ve dinî-mimarî eserlerle süslenen Narda'yı 1436'da gören Anconalı Cyriacus burada çok güzel binalar bulunduğunu belirtmektedir.

832'de (1429) Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa Yanya'yı fethedince Epir Despotu Karlo, vasal olarak Osmanlı Devleti'ni tanıdı ve 853'te (1449) Osmanlı hâkimiyetine girdi. Bu dönemde şehrin ismi Narda olarak değiştirildi. XVI. yüzyıl başlarında Pîrî Reis burayı Narda adıyla anıp aynı adlı akarsuyun Narda denizine döküldüğü yerden 6 mil uzaklıkta bulunduğunu yazar. Evliya Çelebi ise narlarının çokluğu ve ünü sebebiyle buranın Narda adını aldığını ileri sürer.

Osmanlı döneminde Narda özellikle gemilerin barınmasına müsait körfeziyle de anılır. Nitekim Barbaros Hayreddin Paşa, Preveze Savaşı (945/1538) öncesinde Andrea Doria kumandasındaki müttefik Haçlı donanması karşısında kendi donanmasını Narda körfezine çekmişti. 979 (1571) yılı başlarında muhtemelen günlük amacıyla Narda yakınlarındaki orman kesilerek temizlendi (BA, MD, nr. 10, hk. 225). 980'de (1573) Akdeniz'e açılan Osmanlı donanması için gerekli kürekçilerin bir kısmı Nar-